

Toplum-Ötesi: Toplum Bir Kelimededen İbarettir

Bugüne kadar hakikat-ötesi (post-truth) kavramı oldukça tartışıldı. Hakikatlerin parçalandığı bir çağda peki artık toplum-ötesi'nden bahsetme zamanı gelmedi mi? Toplumsal hayatın her bir yandan feodalleştiği ve parçalara ayrıldığı bir çağda artık toplum kavramsal olarak bir bütünü, bir birlikteliği, ortak değerleri ve ortak çıkar sahipliğini tanımlayabilir mi?

Bu yazıda feodalleşmiş bir topluluğu tanımlamanın yanı sıra artık ortak değerleri veya bir merkezi olmayan kutuplaşmış toplulukları resmetmek için toplum-ötesi tabirini kullanabiliriz. Tabii ki bu tabir açıklanmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda toplum-ötesinin nedenleri olarak siyasal, iktisadi ve kamusal kutuplaşma ve feodalleşme üzerinde duracağız. Çünkü kutuplaşma ve feodalleşme ortak değerleri olduğu düşünülen toplumu daha küçük topluluklara bölen siyasal ve sosyal kavramlar olarak ortaya çıkmaktadırlar. Yani söylem düzeyinde üretilen kutuplaşmanın artık toplumun organizasyonu etkileyecek bir noktaya geldiği öne sürülebilir.

Kutuplaşma ve Feodalleşme İlişkisi

Kutuplaşma, siyasal elitlerin kullandığı bir sınır çizme stratejisidir. Yani kutuplaşma yeni bir sosyolojiyi şekillendirebilir. Özellikle kutuplaşma sosyalleşmeyi dışlama stratejisidir. Çünkü kutuplaşma toplumların birbirleriyle iletişimlerini azaltmaktadır. Yani insanlar artık kamusal alanlardan daha çok özel alanlarında vakit geçirmekte veya dünyayı geniş kamusal bir perspektiften ziyade kendi dar kamusal alanlarının çizdiği perspektiften yorumlamaktadırlar.

Başka bir ifadeyle insanlar, kendilerine yabancı olan söylemin değiştirici etkisinin artık var olmadığı “güvenli” sosyal alana yönlendirilmektedirler. Hatta kutuplaşmanın şehirlerin imar planları aracılığıyla da yeniden üretilbildiği de öne sürülebilir. Kutuplaşmış topluluklar sosyal alışverişin daha etkin olduğu karma mahallelerde yaşamak yerine, kendi konfor bölgelerinde yaşamayı tercih etmektedirler. Dolayısıyla bu kutuplaşmanın, bir anlamda feodalleşmeyi tetiklediği söylenebilir. Artık modern bir kent görünümünde feodal hayatlar sürmeye başlamaktayız. Şimdi farklı alanlarda kutuplaşma ve feodalleşmenin ortaya çıkarttığı olgulara bakabiliriz.

Kapitalizmin Feodalleşmesi

Fırsat eşitliği ilkesi, liberal ekonomik ve politik sistemin temel meşrulaştırıcı stratejisi olarak öne çıkmıştır. Toplumun her bireyine eşit fırsat sunduğuna dair hâkim olan algının, insanlar

arasında bağ yapıcı bir unsur olduğu düşünülebilir. Ancak yirmi birinci yüzyılda fırsat eşitliği artık bir tartışma konusu haline gelmiştir. Özellikle artık sınıflararası geçişin eskisine göre durağanlaştığı önemli düşünürler tarafından zikredilmektedir. Thomas Piketty, sermayenin oligarşik zengin sınıfın elinde aşırı yoğunlaştığını öne sürmektedir. Piketty bu yoğunlaşmayı "patrimonyal kapitalizmin" geri dönüşü olarak yorumlamaktadır. (Piketty 2021:541; Neckel, 2019: 12). Piketty'ye göre "günümüzün patrimonyal toplumu, mirasın ve evliliğin yine önemli bir rol oynadığı bir sosyal yapı olarak tanımlamaktadır. Buna göre artık zenginliğin çalışma ile elde edilemeyeceği bir iktisadi evre içerisinde yaşanılmaktadır." (Piketty, 2021: 546; Neckel, 2019).

Diğer yandan neoliberalizmin kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi hareketine dönüştüğü öne sürülebilir. Aslında kamu sektörleri toplumu devlete bağlamaya ve insanlar arasında eşitlik algısını sağlamaya hizmet eden yapılar olarak düşünülebilir. Ancak vatandaşların kamu hizmetlerinde kalitenin düştüğüne yönelik algıları buna karşılık özel sektörde daha iyi hizmet alan kitlelerin olduğuna inanç vatandaşlar arasındaki eşitsizlik algısını büyütmektedir.

Bununla beraber, kamu hizmetlerinin artık etnik, toplumsal ve dinî yapılarla anılması da toplumun altyapısını oluşturan kamu hizmetlerine yönelik olumsuz algıların oluşmasına yol açmaktadır. Özellikle okulların tarikat ve cemaat yapıları ile anılmaları toplumsal kutuplaşmayı en üst düzeye taşıyan unsurlardan biridir. Yani artık toplumsal kutuplaşmanın eğitim yoluyla küçük yaşlardan itibaren üretildiği söylenebilir. Bu aslında kamusal modern vatandaşın sonunun anlamına da gelebilmektedir.

Kamusal Alanın Feodalleşmesi

Kamusal alan, tüm insanların katılımıyla veya diğerleri adına fikir oluşturacak yeterli sayıda kişinin katılımıyla belirli bir konu hakkında ortak bir fikir oluşturmaya yarayan ortak alanlar olarak düşünülebilir. Kamusal alanlar bir kamuoyu oluşturmak için elzem mecralardır. Ancak Bourdieu gibi filozoflar kamuoyunun hiçbir zaman var olmadığını ileri sürmüştür. Ona göre kamuoyu farklı çıkarlar etrafında harekete geçen baskı gruplarının yardımıyla oluşmuş, harekete geçirilmiş görüşlerden ibarettir. Dahası, Bourdieu kamuoyunun bir indirgemecilik olduğunu öne sürmektedir. Ona göre kamuoyunu ölçmeye yarayan anketler, onaylama ve onaylamama arasında sadece küçük bir aralık bırakarak insanların düşüncelerini homojenleştirmeye hizmet eden araçlardır.

Aynı doğrultuda Habermas, kamusal alanın artık yalnızca bir vaat olarak var olduğunu savunmaktadır. Günümüzün kutuplaşmış toplumlarında kamusal alan, tartışmaya açık bir alandan çok bir savaş alanı olarak tanımlanabilir. Toplumdaki her kesim kendi küçük topluluğu içinde kendine uygun kamusal alanı oluşturmaya çalışmaktadır. Ya da farklı kesimler kendi dar kamusal alanları içerisinde öne çıkan uzlaşmış fikirleri koca bir ülkeye dayatmaya çalışmaktadırlar.

Siyasetin Feodalleşmesi

Kutuplaşma siyaseti, toplumu yönlendirmek ve onları sınırlar içinde tutmaktan ibarettir. Başka bir anlatımla kutuplaşma topluluk yapıcı stratejiler olarak değerlendirilebilir. Siyasi partiler tarafından üretilen kutuplaşmış topluluklar yine siyasi partiler tarafından temsil edilmektedir. Bu bağlamda siyasi partiler kendi iktidar alanlarında var olabilmek ve topluluklar arasındaki geçişkenliği durdurmak adına birbirine ihtiyaç duymaktadırlar. Partilerin bu birlikteliği zaman içinde bir kartelleşme eğilimi de doğurabilmektedir. Dolayısıyla artık siyaset, gerçek bir siyasi yarıştan ziyade topluluk temsilcisi haline gelen siyasi partiler arasında kaynakların dağıtımını üzerine yapılan bir alışveriş pazarlığına dönüşmektedir.

Siyasetteki bu kartelleşme ve durağanlaşma, siyaset içinde yeni kadroların yükselmesini engelleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla artık bir siyasi aristokrasinin inşası da söz konusudur. Siyaset; siyasi, ekonomik ve kültürel sermayeye sahip olan kişilerin işi haline gelmektedir. Dolayısıyla bu, siyasetin feodalleşmesi olarak okunabilir.

Mekânın Kutuplaşması ve Metropolde Yeni Kaleler

Sosyal, siyasal ve ekonomik kutuplaşmanın mekânsal olarak üretilmesine tanıklık etmekteyiz. Yani bu tür sosyo-ekonomik kutuplaşma süreçleri, belirli bir mekânsal boyuta sahip olma eğilimindedir. Kutuplaşmanın her topluluğun kendisine ait mahallelerin oluşmasıyla somutlaşabileceği söylenebilir. Araştırmalar şehirlerin sosyo-ekonomik veya etnik çizgilere göre nasıl ayrıldığını göstermektedir.

Neoliberal politikalar kendi kendine yeten, ayrı toplulukların yaratılmasına dayanan banliyöleşme eğiliminin bir parçası olan güvenli sitelerin oluşmasına neden olmuştur. Yani günümüzde kapalı site kavramı küresel bir olgu haline gelmektedir. İnsanlar şehir hayatında kendilerine has ürettikleri mekânlarda yaşamayı tercih etmektedirler. Şehirler içerisinde duvarlar yükselmektedir. Şehrin en merkezî yerlerinin duvarlarla çevrildiğini ve bir gruba

tahsis edildiğini görmek oldukça mümkün. Duvarların yükselmediği yerlerde yüksek fiyatlarla alt grupların bu alanlara girmesi engellenmekte. Yani artık para bir değişim aracı olduğu kadar bir engelleme aracı olarak da kullanılmaktadır.

Adalet Duygusunun Çöküşü

Adalet yalnızca mahkemelerde aranacak bir olgu değildir. Adalet; siyaset, ekonomi ve toplumsal yaşayış içinde yaşayan bir sağduyu olarak tanımlanabilir. Ancak yine de adaletin en çok arandığı yer mahkemelerdir. Bu sebeple de adalet devletin ve toplumun temelidir. Hukukun, geniş anlamda adaletin, tesis edilemediği ortamlarda insanların artık birbirini “cezalandırmaya” başladığı söylenebilir. Bu aslında bir anlamda Orta Çağ’a ait düello kültürünün geri dönüşü olarak yorumlanabilir. Suç endüstrisini de kapsayan süreçlerle beraber düşünüldüğünde düello kültürünün bize medyadaki dehşet haberleri olarak geri döndüğü söylenebilir. Dolayısıyla suça cesaret artık kolaylaşmaktadır. Bu da toplumun çöktüğüne yönelik algıları daha şiddetli var etmektedir.

Peki Bu Toplumu Hala Bir Arada Tutan Nedir?

Toplumu ortak ahlaki değerlerin bir arada tuttuğu çoğu zaman var sayılır. Ancak ahlakın toplumsal kutuplaşma ile parçalandığı öne sürülebilir. Bugün farklı toplulukları bir arada tutan ahlaktan ziyade bu toplulukların birbirine karşı güç ve tahakküm arayışdır. Yani bir nevi iktidar istencidir. Bu bağlamda kutuplaşma ayrılıkçı hareketleri doğurmaz. Aksine ötekine tahakküm etme istencini körükler. Dolayısıyla toplum ötesi durumda ahlak, iktidar ilişkileri üzerinden kurulur. Yani topluluklar arasındaki güç dengesine göre bir ahlak anlayışı çıkar. Ve bu ahlak anlayışı oldukça pragmatik ve akışkandır. Topluluklar siyaseti ülkeyi kalkındırma adına değil, kendi topluluklarını kalkındırma strateji olarak görmektedir. Bu bağlamda merkezî değerleri ve asgari bir birlikteliği olan bir toplumsal yapı hala var mı? Yoksa artık toplum-ötesinden veya toplum-ötesicilikten bahsetmek mi gerekiyor?

KAYNAKÇA

Neckel, Sighard. (2019). The refeudalization of modern capitalism. *Journal of Sociology*. 144078331985790. 10.1177/1440783319857904

Piketty, Thomas (2021). *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*, İş Bankası Yayınları.

Muhammet Ali Yunus, "Toplum-Ötesi: Toplum Bir Kelimeden İbaredir"

<https://www.fikirtepediya.com/siyaset/toplum-otesi-toplum-bir-kelimedden-ibaredir/>

(Yayın Tarihi: 3 Temmuz 2024).